

74. Bükkábrány, Csahos-dűlő Kelet (KÖH 87661) (Borsod-Abaúj-Zemplén megye) U?, R?

A Gazdasági Operatív Program keretében zajló Szélessávú közhálózati fejlesztések tárgyában megvalósítandó GOP-3.1.2-12-2012-0018 azonosító számú pályázat részeként kiépítendő optikai kábel projekthez végzett a Herman Ottó Múzeum előzetes régészeti dokumentáció készítéséhez kapcsolódó terepbejárást 2014. szeptember 18. és október 2. között Borsod-Abaúj-Zemplén megye DNY-i részén.

A lelőhely a Csahos-dűlőnek nevezett terület K-i részén, a Geszti-patakhoz közel, attól 400 m-re, a 3-as sz. főút közvetlen közelében, attól ÉNy-ra, egy kisebb vízfolyás jobb partján helyezkedik el. A terület mezőgazdasági művelés alatt állt; a bejáráskor friss szántás borította, mely jó látási viszonyokat biztosított. Egy 150×80 m-es területen szórványosan neolitikus vagy rézkori kerámiatöredékeket és kőeszközöket gyűjtöttünk.

Munkatársak: Fekete László, Nagy Zoltán, Simon József, Galkó József, Juhász Ádám, Toronya Zsolt.

TÓTH KRISZTIÁN

75. Bükkábrány, VIII. lelőhely (Határ-szeg) (KÖH 75435)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) U, R, B, I

A Herman Ottó Múzeum (Miskolc) alvállalkozójaként az Ásártárs Kft. a bükkábrányi lignitbánya területén fekvő VIII. jelzésű lelőhelyen végzett régészeti feltárást 2014. augusztus végén és szeptemberben.

A lelőhelyen, az E-34/26, az E-35/24, az E-34/25 kúthelyeken és a függőcsorgán végeztünk megelőző feltárást. A kutatást a területen történő kúthelyek, illetve a vízelvezető rendszer kialakítása tette szükségessé. A feltárást a kúthelyek területén 3 db 15×15 m-es, a megközelítőleg É–D-i irányú függőcsorga területén 680 m hosszú és átlag 2 m széles felületen valósult meg. A humuszolás a kúthelyeken 685 m²-en, a függőcsorga területén 1627 m²-en történt meg, ebből a régészeti fedett terület 1469 m² nagyságú volt.

A lelőhely a Csincse-pataktól K-re, egy viszonylag jól kiemelkedő magaslaton, a Bükkábrány, Bánya XV. lelőhelytől É-ra helyezkedik el. A kúthelyek és a függőcsorga kb. 450 m hosszú szakaszának területét a Herman Ottó Múzeum régészei (Kalli András és Tutkovics Eszter) a nyár közepén lehumuszták, az előkerült objektumfoltokat pedig visszatakarták. A függőcsorga területén szkréper ládával lett leszedve a termőréteg.

A lelőhely egy részét a mezőgazdasági munkálatokkal megbolygatták. A sárga és a sárgásbarna, kötött agyagos altalajon, a kúthelyeken 40–60 cm, a függőcsorga területén 30–80 cm mélységben, összesen 81 stratigráfiai egység került elő. A VIII. lelőhely ÉÉK-i részén helyezkedik el az E-34/26 kút, tőle Ny-ra az E-34/25, majd attól D-re pedig az E-34/25 kúthely. A függőcsorga az E-34/26 kúttól Ny-ra, az E-34/25 és az E-34/25 kúthelyektől K-re húzódik.

A 81 stratigráfiai egység közül az E-34/26 kúthelyen 10, az E-35/24 kúthelyen 11, az E-34/25 kúthelyen 10, a függőcsorgán 50 került feltáráásra.

Az E-34/26 kúthelyen 5 gödör, 4 cölöphely és egy kisebb gödör vagy egy nagyobb méretű cölöphely volt. Korukat tekintve 2 gödör újkőkori, a többi jelenség korhatározó leletanyag hiányában ismeretlen korú. A régészeti objektumok a kúthely egész területén előfordultak, a két újkőkori gödör a középső

részén helyezkedett el. A hosszúkás alakú, téglalap formájú Ny–K-i irányú, tagolt aljú és a kerek neolit gödrökből kevés leletanyag került elő. A csótalpas táltöredékek a település használatát az AVK időszakára helyezik.

Az E-35/24 kúthelyen 4 cölöphely, 3 gödör, egy árokserű gödör, egy kisebb gödör vagy nagyobb cölöphely és egy felszíni jelenség került elő. Korukat tekintve 2 újkőkori (AVK), egy feltételezhetően újkőkori, 2 késő rézkori (badeni kultúra), egy őskori és 5 jelenség korhatározó leletanyag hiányában ismeretlen korú. A feltárt régészeti objektumok a kúthely egész területén előfordultak, de az ÉK-i részen sűrűsödtek. A 4 cölöphely közül 3 egy Ny–K-i irányú egyenes mentén, egymástól egyenlő távolságra helyezkedett el, valószínűleg egy felszín feletti építmény részei voltak. Az újkőkorra keltezhető objektumokból jellegtelen, apró edénytöredékek kerültek felszínre. Sokkal jellegzetesebb kerámia anyagot találtunk az SNR 4 és az SNR 6 rézkori jelenségek bontása során. Az utóbb említett jelenség csak a felszínen jelentkező leletkoncentráció volt, amelyet öröklökvek, egy kőbalta és számos kézzel formált edénytöredék alkotott. Az SNR 4 nagy méretű, méhkas alakú gödörnek az alján egy *adultus* korú női koponyát bontottunk ki, amely arccal D felé feküdt. A késő rézkori (badeni kultúra) kerámiák között kétszattatú tál töredékét és pecsétfejjel díszített, széles szalagfüles edénytöredékeket említhetünk meg. A jellegzetes díszítések között a bevagdalt rátett borda és a beszürkált díszítősor emelhető ki, ahol a beszürkált pontból ferde irányú karcolt vonalat indítottak.

Az E-34/25 kúthelyen 4 gödör, egy cölöphely, egy árokserű gödör, 2 anyagnyerő gödör és 2 árok került elő. Korukat tekintve a két agyagnyerő gödör újkőkori (AVK), a többi jelenségből korhatározó leletanyag nem került elő. A régészeti jelenségek az egész kúthely területén előfordultak, azonban a feltárt terület kb. negyed részét a két anyagnyerő gödör adta. A két gödör az előkerült leletanyag alapján közel egykorú, sőt középső részükön össze is értek. A gödrök összesen 9,5×7,5 m-es területet foglaltak el a kúthely D-i és középső részén. A neolit gödrökből nagy mennyiségű kerámia anyag került felszínre, amelyek nagyobb részét a vastag falú, durva kerámia, kisebb részét a vékony falú, finom kerámia adta. A díszítések többfélék voltak: karcolt (geometrikus, ívelt vonal), plasztikus (rátett, ujjbenyomással tagolt borda; kerek alakú egyszeres vagy kétszeres bütyök, vízszintes fogófül). Egy-két töredéken vörösfekete festés nyomait is észre lehetett venni. Az edénytípusok között a következők találhatóak meg: csótalpas tál, nagyméretű tárolóedény, bögre, locsoló edény, szűrőedény, lábas szűrőedény. A kerámia mellett kevés állatcsont, opál és kova magkövek, patintékok, kőbalta töredékek, továbbá 2 db rombusz alakú, hosszanti irányban átfűrt agyaggyöngy került elő. A két anyagnyerőben egy-egy háromszögletes, lapos fejű, a testére merőlegesen álló idolt is találtunk. Az egyik teljesen ép, a másik sérült (lábai hiányoztak) volt. A testükön bekarcolt motívumok láthatók.

A függőcsorga területén 30 gödör, 15 cölöphely, 2 árok és egy cölöphely vagy gödör került elő. Korukat tekintve 3 neolit (AVK), 4 bronzkori és 7 őskori volt. 36 jelenségből korhatározó leletanyag nem került elő. A régészeti jelenségek a 680 m hosszú szelvényben változó intenzitással kerültek elő. A leg-sűrűbb rész a nyomvonal Ny-i, közel 180 m hosszú szakasza volt, és annak is a legnyugatibb része, ahol nagy méretű, kerek alakú gödrökből álló csoport feküdt. A szelvény középső, kb. 350 m hosszú szakaszán csupán két objektum került elő. Majd a szelvény K-i végének közel 130 m hosszú szakaszán újabb

5 jelenség volt. Az újkőkori és a bronzkori gödrök a szelvény Ny-i, 275 m hosszú szakaszán helyezkedtek el. A felszínre került leletanyag mennyisége alacsony, csupán az SNR 36 gödrében volt nagyobb mennyiségű edénytöredék. A neolitik edénytöredékek jellegtelen, díszítetlen darabok voltak, talán az AVK-hoz sorolhatók. Az egyik gödörből (SNR 2) a kerámiák mellől opál és/vagy kova magkövek is felszínre kerültek.

A bronzkori gödrök kizárólag a szelvény Ny-i, kb. 80 m hosszú részén feküdtek. Az ebbe a korszakba sorolható gödröket nagy méretű, hengeres falú, átlag 2 m mély, kötött, sávos, agyagos betöltésű vermek alkották. A betöltésükből csak néhány darab kerámia került felszínre, köztük feketére felfényezett darabok, illetve széles szalagfüles vállrészek.

Az őskorinak meghatározott jelenségekben – kerek, befelé rézsűs, vagy méhkas alakú gödrökben – jellegtelen, pontosabban meg nem határozható edénytöredékek voltak. A számos gödör és cölöphely mellett két keskeny árokkrészlet is feltárással került, amelyek egymástól pont 20 m-re helyezkedtek el. Mindkét árok Ny–K-i irányú és nagyon sekély volt.

A leletanyag a Herman Ottó Múzeumba (Miskolc) került.

A feltárási munkatársai: Keresztes Noémi Ninetta és Litauszki Zoltán régésztechnikusok. A geodéziai felmérést és a térinformatikát az Archeoline Kft. végezte el.

GULYÁS GYÖNGYI – GALLINA ZSOLT

76. Bükkábrány, Bánya XII/C lelőhely¹⁰ (Borsod-Abaúj-Zemplén megye)

Ő, U, B, LT, Sza, Á, Ú, I

A Herman Ottó Múzeum (Miskolc) alvállalkozójaként az Ásatárs Kft a bükkábrányi lignitbánya területén fekvő XII/C jelzésű lelőhelyén 2014. szeptember 19. és december 8. között végzett régészeti feltárást. A kutatást a területen történő lignitbányászat tette szükségessé. A humuszolás 18 298 m²-en történt meg, ebből a régészeti fedett terület 1413 m² nagyságú volt.

A lelőhely a Csincse-pataktól Ny-ra, a Bánya XII/B lelőhelytől É-ra helyezkedik el. A területen az agyagos, homokos és löszös talaj folyamatosan váltakozik, a felszín kisebb kiemelkedésekkel tagolt. A patakhoz közeli terület mélyebb fekvésű, agyagos, vízenyős. Attól közvetlen Ny-ra, egy kisebb, Ny–K-i irányú homokhát halad.

A lelőhely egy részét a mezőgazdasági munkálatokkal megbolygatták. A lelőhelyet Ny–K-i irányú kutatóárokokkal szondáztuk meg, és ahol indokolt volt, ott a kutatóárok közötti területeket összenyitottuk. A feltárást É–D-i irányú, 30–50 m széles sávokban, szakaszosan valósult meg, úgy, ahogy a bányagép fokozatosan haladt É-i irányba.

A lelőhely feltárást Kalli András és Tutkovics Eszter kezdte meg még a tavasz folyamán. A múzeum munkatársai 230 stratigráfiai egységet tártak fel. A lelőhely feltárása szeptemberben folytatódott, a legelső általunk kiadott szám az SNR 231.

A sárga és/vagy sárgásbarna, kötött agyagos, löszös, vagy ritkán homokos altalajon, 40–150 cm mélységben, összesen 820 stratigráfiai egység került elő (SNR 231–1050).

A 820 stratigráfiai egység közül 568 gödör, 126 cölöphely vagy cölöprendszer, 29 árok vagy árokkrészlet, 26 árokszerű gödör, 21 gödör vagy nagyobb méretű cölöphely, 17 épület,

9 sír, 5 kút, 5 geológiai jelenség, 2 patiosos omladék, 3 leletkoncentráció, egy kemence maradvány, egy járószint és egy füstölő. Korukat tekintve 70 őskori, 110 neolitik, 41 bronzkori, 12 kelta, 166 császárkori, 4 őskori vagy császárkori, 1 kelta vagy szarmata, 1 Árpád-kori, 1 újkori és 414 korhatározó leletanyag hiányában ismeretlen korú. A régészeti objektumok a lelőhely területén különböző intenzitással fordultak elő. A lelőhely, illetve a terület a neolitikumtól kezdve lakott volt.

A legkorábbi településmaradványok az *alföldi vonaldíszes kerámia kultúrája* középső szakaszára keltezhetők. Az újkőkori jelenségek főként az agyagos és löszös, valamint mélyebb fekvésű területeken helyezkedtek el. Az objektumok betöltése ennek köszönhetően kötött, tömörödött, nehezen bontható volt. A neolitik objektumok nagy részét a különböző méretű, kerek és ovális alakú gödrök adták. A kisebb méretű gödrök mellett néhány nagyobb méretű, 110–300 m² alapterületű anyaggyerő hely is feltárással került. Ezek a bányagödrök a lelőhely É-i, a K-i és a DK-i részén fordultak elő nagyobb számban. A különféle beásásokkal tagolt aljú, szabálytalan, íves szélű anyaggyerőkből rendszerint nagy mennyiségű kerámia, patios, tapasztás, kő- és pattintott eszköz-készlet került felszínre. Két patiosos omladékot (SNR 324, 672) is sikerült megfognunk, amelyek egykor talán felszín feletti építmények lehettek. Az omladékok sajnos magasan, a gyepszíntől 20–30 cm-re feküdtek, így a mezőgazdasági munkálatok egyes részeit megbolygatták. Az egyik (SNR 672), 6×7,2 m-es felületen kibontott patios és tapasztás között összenyomódott edénytöredékek is feküdtek. Az elbontott patiosréteg – közel 300 kg patios – alatt azonban az egykori épület tartóelemeit nem találtuk meg. Az SNR 324-nél 6×10 m-es felületen bontottuk ki a patiosos omladékot, amely mellett és alatt is cölöphelyeket találtunk. A cölöpök azonban az omladéktól Ny-ra, tehát biztos, hogy nem ahhoz kapcsolódva rendeződtek sorokba. Két felszín feletti építmény kisebb-nagyobb cölöphelyekből álló maradványát azonban sikerült megtalálnunk. Az SNR 239 épületnél a cölöphelyek 4,7×6,5 m-es felületen, három Ny–K-i irányú sorba, az SNR 715, 719, 722 jelenségnél 6,3×17,6 m-es felületen ugyancsak három, Ny–K-i irányú sorba feküdtek. Három, valószínűleg félig földbe mélyített építményt is feltártunk, amelyek négyzetes (SNR 269, 899) és kerekded (SNR 491) alakúak voltak. A cölöpszerkezetes épületeknél maradványok további kettő említendő meg, azonban ezekből csak jellegtelen őskori edénytöredékek kerültek felszínre. Az SNR 364 jelenség egy 11×17 m-es felületen, Ny–K-i irányú sorokban (legalább 5 sor) fekvő cölöphelyekből, az SNR 940 egy 8×11 m-es felületen, három-négy ÉNy–DK-i irányú sorban fekvő cölöphelyből állt. További felszín feletti építmények is sejthetők, azonban azok csak részleteikben – szelvényfal alá nyúltak – maradtak meg.

Valószínűleg az újkőkorra keltezhetők azok az árokszerű gödrök, melyek funkcióját egyelőre nem tudjuk meghatározni. Közel 20 ilyen jelenség került elő, melyek közül tízben volt néhány darab neolitik vagy őskori edénytöredék. A gödrök közös jellemzője, hogy azok általában megközelítőleg É–D-i tájolásúak, 2,5–4 m hosszúak, befelé erősen rézsűs falúak és teljesen elhegyesedő aljjal rendelkeznek. A betöltésük minden esetben nagyon kötött, réteges löszös talaj. Az alakjuk nagyon hasonlít a rézkori bőrmegmunkálással kapcsolatba hozott gödrökkel. Számos ilyen gödröt tártunk fel a Bükkábrány, Bánya XVI. lelőhelyen is. Egy kerek, közel 3 m mély neolitik kutat is feltártunk, amely a bronzkori és a császárkori kutaktól eltérően csak 1,7 m átmérőjű volt.

¹⁰ A lelőhely nem szerepel a Közhiteles Nyilvántartásban.